

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Ib Gejl: *Indenfor Snorene, Fondsbørsvekselerernes historie – især til 1945*. (Udgivet for Foreningen af Fondsbørsvekselerere af Erhvervsarkivet, 1989. 349 s. ill.

Ved den seneste fondsbørsreform gik fondsbørsvekselererne over i historien. Men de var kloge nok til at sørge for, at deres egen blev skrevet. Det bad deres forening arkivar ved Erhvervsarkivet, cand.mag. Ib Gejl om, og det havde han gode forudsætninger for at gøre.

Erhvervsarkivet rummer efterhånden et ganske omfattende, og i denne henseende relevant kildemateriale. Ikke mindst kunne Ib Gejl der trække på de omfattende samlinger, som vekselerfirmaerne I. S. Hahns Enke og R. Henriques jr. havde afleveret. I begge tilfælde rakte det tilbage til midten af forrige århundrede. Naturligvis kunne Erhvervsarkivet godt tænke sig at modtage nogle flere arkivalier, ikke mindst fra de sidste 40-50 år, og børs-mæglernes nuværende formand, Eigil Pedersen, opfordrer da også i et forord sine nuværende og forhenværende kolleger til fortsat aflevering. Men konkurrencehensyn sætter nok en grænse.

På denne baggrund har forfatteren gjort klogt i at lægge hovedvægten i sin fremstilling på tiden indtil 1945. Efterkrigstiden behandles dog summarisk, og bagerst i bogen findes et udmærket kapitel om fondsbørsreformens tilblivelse skrevet af direktør, cand.polit. Klaus Struwe fra Foreningen af Danske Børsmæglerselskaber.

Spørgsmålet er så, hvorledes Ib Gejl er sluppet fra sin opgave. Det kan vurderes meget forskelligt, men min vurdering er overvejende positiv. Det blev den dog først, da jeg var kommet et hundrede sider ind i bogen, og han

tog fat på det virkeligt spændende i kapitlet kaldet »Kampen om børsen«.

Indtil da var fremstillingen efter min opfattelse præget af en lidt uharmonisk kombination af hyggelig gammelkøbenhavnsk small talk og forsøg på at tegne nogle hovedtræk af landets økonomisk-politiske udvikling fra tiden omkring statsbankerotten i 1813 til tiden omkring krisen i 1857. Man får nemt det indtryk, at forfatteren på den ene side har villet udnytte et kildemateriale, der belyser episoder fra mæglernes og vekselerernes dagligdage, og på den anden side har villet sætte det ind i en større sammenhæng med det resultat, at han på det nærmeste sætter sig mellem to stole. Man skal i hvert fald have et grundigt forhåndskendskab til denne periode, før man får rigtig glæde af bogens første 100 sider.

Men så kommer der halvandet hundrede sider med gods i. Her kommer den spændende, vel belyste fremstilling af kampene om magten på fondsbørsen imellem Grosserer-Societetet, vekselmæglerne og vekselrerne – snart med og snart uden lovgivningsmagts deltagelse i slagsmålene. Med et Thomas Nielsen'sk udtryk belyses det, hvorledes vekselererne sejrede »ad helvede til« og sikrede sig den monopolniggende stilling, der sammen med en række andre omstændigheder var medvirkende til, at lovgivningsmagten til slut afskaffede fondsbørsvekselererne.

Her lykkes det også for forfatteren at passe beretningerne om de enkelte vekselererforretninger og deres indehavere ind i den større sammenhæng. Der gives i tillæg hertil en række spændende personskildringer med den ekstremt farverige G. A. Gedalia og den supersolide Otto R. Henriques som yderpunkter.

Morsomt er ikke mindst Gejls udpluk af Schovelin-citater, hvoraf her skal nævnes hans i landstinget tilkendegivne modstand imod udnævnelsen af en børskommissær. Herom siger Schovelin i februar 1919: »anskaffe en af disse embedsmænd, som enten lod fem være lige og nød sine 18.000 kr. i behagelig stilhed, eller også ville se det som sin opgave at være vigtigmager og posekigger og stikke næsen i alle mulige forhold« ... »man må kunne undgå denne børskommissær, som jeg aldeles ikke ser nogen som helst nytte af« ... »og man ved jo heller ikke det mindste om, hvad der kan blive beskikket én fra ministeriets side«. Ved andenbehandlingen i Landstinget havde Schovelin dog disse ord: «Børskommissæren har for mig været kamelen, der skulle sluges, men også kameler kan efter omstændighederne være meget nyttige dyr, ikke mindst i ørkenen«, og allerede i maj 1920 var han selv blevet til kamelen. Med nidkærhed – men uden større held – røgtede han hvervet indtil 1930, hvor det nok til hans store sorg blev nedlagt.

Det korte af det lange er, at denne bog i mange henseender er spændende og nyttig. Men mest for mennesker, der har et solidt forhåndskendskab til såvel fondbørsen som til det nittende og det tyvende århundredes økonomiske historie.

Erling Olsen

Flemming Nielsen: *Bønder. Landbrug i Nordøstvendssyssel gennem 200 år*. (Nordtryk, Frederikshavn 1988). 55 s.

Dette smukt udstyrede og velskrevne lille skrift er udkommet i anledning af 200 året for stavnsbåndets løsning, men hovedmålet har været at understrege Frederikshavnsområdets særlige stilling i landbrugshistorisk sammenhæng med

udgangspunkt i den givne anledning. Det er der kommet en god og læservenlig publikation ud af, der som bred indføring til agrarhistorien og til orientering om de særlige forhold i Vendsyssel kan anbefales på det bedste.

Fremstillingen indledes med en kort oversigt på tre sider over landbruget og reformerne i Danmark i slutningen af 1700-tallet (Så kort kan det faktisk gøres), førend en skildring af udviklingen i lokalområdet igennem de sidste 200 år gives i resten af brødteksten.

Jeg vil dog i det generelle afsnit godt anke over påstanden om, at de fleste landsbyer før reformerne hørte til ét gods og ydede hoveri til dette. På dette område skilte de delte ejerforhold i landsbyerne i Nordøstvendssyssel, som senere dokumenteres ud fra indberetningerne i 1771, sig ikke ud fra forholdene iøvrigt i kongeriget. Omvendt fremhæves det ud fra de lokale forhold, at overgangen til selveje på landsplan stort set var tilendebragt omkring 1820. Denne påstand vil støde de fleste landbrughistorikere, da det jo på landsplan endnu i midten af 1830'erne var således, at 2/3 af gårdbrugene var fæstegårde.

Iøvrigt lægges hovedvægten i udviklingen på de praktiske landboreformer og i individualiseringen af driften, der begynder at give resultater i perioden 1820 til 1850, således at andelsbevægelsens fremkomst 100 år senere kan ses og forklares i dette perspektiv.

I fremstillingen af de lokale forhold, der til dels bygger på en analyse ud fra udvalgt primært kildemateriale, men ellers i høj grad bygger på trykte lokalhistoriske fremstillinger og dokumentafskrifter, underbygges disse hovedlinjer i fremstillingen, ligesom de lokale særforhold understreges. Det påpeges, hvorledes landsbyerne omkring 1770 var opdelt imellem mange forskellige lodsejere, hvad der som ovenfor nævnt ikke var noget atypisk i, det påpeges,